

**OSMAR MARTIN FUNK –
A KEZDETEK LELKISÉGÉNEK MEGHATÁROZÓ SZEMÉLYISÉGE¹**

Karl Zehrer

Néhány alapvető megjegyzés²

Rudolf Bohren Eduard Thurneysenről írott életrajzát két mondat vezet be. Az egyik mondat az orosz írótól, Fjodor M. Dosztojevszkijtől származik: „Az ember titok. Meg kell fejteni, és ha azt egész életedben fejtegeted, akkor ne mondd, hogy az időd tékozoltad; én ezzel a titokkal foglalkozom, mert ember akarok lenni.” Rögtön e kijelentés után Bohren egy mondatot idéz Sigmund Freudtól, az ismert svájci orvostól és pszichoanalitikustól. A mondat így hangzik: „Az életrajzi igazság nem birtokolható, ám ha mégis kezünkben lenne, nem tudnánk használni.”³ Rudolf Bohren, az egymás mellett álló két jelmondatot akarta kifejezésre juttatni, hogy foglalkoznunk kell atyáinkkal – magától értetődően anyáinkkal is –, de még így is „marad egy állandó adósságunk: a tisztelet, mindörökké.”⁴

Miért kell atyáinkkal és anyáinkkal foglalkoznunk? A válasz egészen egyszerű: azért, hogy mi magunk ismét atyák – vagy éppen anyák – lehessünk. Rudolf Bohrennél ez a következőt jelenti: „Hogyan lesz valakinek apja? Ő most még csak fiú, de majd Fiú lesz belőle. Nem menekül az apa elől. Nem köti magát az apátlanság szerencsétlenségéhez. Megfordul, köszönetet mond, de nem marad állva: nem tud fiú maradni, ki kell merészkednie a nyílt tengerre. Navigare necesse est, vivere non necesse est.”⁵ A fiú

¹ A tanulmány eredeti címe: Dr. Karl Zehrer: Dr. F. H. Otto Melle und Martin Funk – zwei prägende Gestalten der frühen Methodistenkirche in Ungarn (Dr. F. H. Otto Melle és Martin Funk – A Magyarországi Metodista Egyház kezdeteinek két meghatározó személyisége). A tanulmánykötet az Otto Mellére vonatkozó részeket nem tartalmazza.

² A Néhány alapvető megjegyzés című bevezetést Khaled A. László fordította.

³ Rudolf Bohren: Prophetie und Seelsorge. 11. Neukirchen, 1982.

⁴ Bohren: i. m. 59. l.

⁵ Hajózni szükséges, élni nem szükséges.

nem válhat a saját atyjává.” Hozzáteesszük: nem vagyunk, és nem leszünk Otto Melle vagy Martin Funk. „De oda, ahova a fiú megérkezett, ott nem tud megmaradni. Apjától el kell távolodnia, a horgonyt fel kell szednie, és tovább kell utaznia. Az atyák megtették, ami rájuk esett: az indulás elősegítését.”⁶ Gyakran gondolkodom arra, hogy mi metodisták itt Európában egyszer – s talán nem csak egyedül az európai metodisták – elfordultunk apáinktól, mielőtt még megérkeztünk volna hozzájuk. Ezért esik annyira nehezünkre s ezért tűnik oly gyakran szinte lehetetlennek az, hogy mi magunk apákká, vagy éppen – tegyük hozzá – anyákká váljunk.

Egy évvel a Thurneysen életrajz megjelenése előtt, 1981-ben, Rudolf Bohren egy brosúrát adott ki, ezzel a címmel: „A Szentlélekről”. Ebben többek között napjaink emberiségéről beszél, amely egy apátlan és anyátlan társadalom felé tart. Alexander Mitscherlich könyve, az „Úton az apátlan társadalomhoz” (1973) ugyanezt mutatja be, Samuel Beckett „Végjáték” című könyvének és Bruno Schulz „A fahéjboltok” című regényének példája nyomán. Beckett „Végjátékában” az apának egy szemeteskuka lett lakásként megjelölve. A „kivetettség helyén”, ahol alkalomadtán csak a fedélnek szabad fel-felemelkednie, itt kell az apának laknia. Schulz úgy ábrázolja az apát, „mint egy poros, kitömött madarat”, akinek senki sem szentel figyelmet, aki mindvégig, mint konyhai svábbogár szemétben és szennyben létezik, s aki többször is meghal, mintegy részletekben. Ez a példa jól illusztrálja „atyáink szerepét társadalmunkban, amelyben az ember visszautasítja, hogy a tegnaptól élünk és ezért nincsen jelene.”⁷

Bohren a generációs problémát – amely mindig is létezett, de az ipari forradalom óta még inkább kiéleződött – azzal magyarázza, hogy az ifjabbak, felnőtt emberekként, átláthatatlan igyekezettel szabadulnak meg atyáiktól (és anyáiktól). „Egy agrártársadalomban, amelyben a fiú az apját követi (követte), vagy egy polgári környezetben, ahol – mint a céhekben – a fiú apja foglalkozását” vette át, „az apa és a fiú között, a munka közös kötelekként” maradt meg. „Az atyák tiszteletének, ahogy azt a Tízparancsolat megkövetelte, természetes alapja van (volt) tehát. Ellenben az ipari társadalomban ez a természetes alap teljesen összetört... A fiúnak nincs mit kérdeznie az apától, és az apának nincs mit mondania a fiúnak. A beszéd megszűnik, a kapcsolat az apák és a fiúk között szótlán és lelketlen lesz.” Ám „apa nélkül csak egy senki vagyok. Senki sem létezhet apa nélkül. Az embert először nemzették, és csak azután született meg.”⁸

⁶ Bohren: i. m. 55. 5.

⁷ Rudolf Bohren: Vom heiligen Geist. München, 1981. 48 f.

⁸ Bohren: Prophetie und Seelsorge. 17. 3.

De ez most nem annak a helye és ideje, hogy megvizsgáljuk, vajon a most leírtak megegyeznek-e személyes életünk és gyülekezeti tagjaink életének apáival és anyáival. Itt most azt sem vizsgáljuk meg, hogy vajon a fent említettek ugyanígy érintik-e minden apák Atyját, és az ő egyszülött fiát, Jézus Krisztust, mint a többi szülőket, akiknek az ember egyáltalán nem akar többet szolgálni, hanem kiszolgáltatná magát általuk.⁹ A mi problémánk az, hogy az egyházban és a teológiában az apáknak és anyáknak a valóságban egyáltalán nem könnyebb a helyzete. „A szemeteskukában nem méltatják őket figyelemre. Úgy kezelik őt, mint egy poros kitömött madarat.”¹⁰ Az apáknak és anyáknak ez nem okoz fájdalmat. De ez létrehozott nekünk egy generációt, amelynek nincsenek többé iránymutató szülei; egy generációt, amely kényszerűségből önmagára tekint; egy generációt, amely egymagában tönkremegy, mert még mindig csak magát látja: még a forrásban is, amelyből tulajdonképpen innia kellene.¹¹

Nem kell eltitkolnunk: a metodista apákat és anyákat gyakran nem könnyű kiragadni a szemeteskukából. Ez nem csak azért van így, mert a kisebb vagy nagyobb rokon kör – amelyben nem kevés ilyen apa és anya található – fél, hogy kihunytt szeretetüknek néhány kevésbé fényes oldala is napvilágra kerül. Ebben a félelemben egy emberileg teljesen érthető jelenségre ismerhetünk rá, amely azokat jellemzi, akik sajnálatos módon megfélelkeznek arról, hogy az Isten szent emberei is, akikről az Ó- és Újszövetség írásai számolnak be, bűnösök voltak: emberek, akik gyakran akarattuk ellenére vagy anélkül, hogy tudtak volna róla, Istent és embertársaikat nem úgy szerették, ahogyan Krisztus elvárta volna tőlük. A metodista szülőket gyakran azért sem könnyű az állványról kézbe venni, ahol ők, mint poros, kitömött madarak nyugszanak, mert a metodista egyházban az efféle igyekezetet túlságosan könnyen félreértik, s a történelemimádók hobbijának ítélik, akik értékes idejüket mellékes dolgokkal ütik el.

1947-ben, az akkori Északnyugat-Németországi Évi Konferencia előtt, W. K. Schneck lelkész, Otto Melle búcsúztatóján többek között a következő szavakat mondta: „Milyen gyakran mondogatta Melle püspök nekünk, egykori tanítványainak, hogy a saját egyháztörténetünk lapjait úgy olvassuk, mintha azok a Biblia, különösen pedig, mintha az Apostolok cselekedetei lennének, mindig egy szempontot tartva szem előtt: Ugyanaz az Úr az, aki tegnap, ma és holnap a gyülekezetét hívja, építi és beteljesíti.”¹² Persze minden értelmes embernek fel kell tennie a kérdést: hogyan olvassuk

⁹ Bohren: Prophetie und Seelsorge. 54.

¹⁰ Bohren: Vom heiligen Geist. 49. 5.

¹¹ Uo. 51.

¹² Schneck: Gedenket an eure Lehrer. Bremen, é. n. 1947. 8. 1.

saját egyháztörténetünket e módon, ha az egyáltalán nem is létezik? Atyáink és anyáink életében az egyház története sokkal nagyobb szerepet játszott, azzal a nagyszámú tömeggel szemben, akik ma magukat „methodistának” nevezik. Talán ezért is volt döntő kérdés az ő tiszta látásuk és súlyosabb szavuk.¹³

A kísérletet azonban, hogy Otto Melle és Martin Funk életét és tevékenységét, poros és elcsomagolt létét megragadjuk, a fent említett okokon túl más nehézségek is akadályozzák. Bár e két alak kezdettől fogva nemcsak a Magyarországi Methodista Egyháznak meghatározó személyeként ismeretes, hanem fontos alakjai a methodista egyháztörténetnek Németországban is, viszonylag csak kevés anyaggal rendelkezünk róluk. Az első benyomásunk az, hogy Otto Melle élete és vallásossága egyes részleteiben ismert, de teológiai gondolkodása már kevésbé, ha pedig Martin Funk életére, vallásosságára és teológiájára pillantunk, akkor majdnem teljes sötétségben tapogatózunk. Az Otto Mellével kapcsolatos képhez úgy jutottunk el, hogy az egyház, püspökének halála után, annak hivatali helyét eladta az elhunyt családjának, amely az ingó és ingatlan vagyont, mint tulajdonát kezeli, beleértve minden kéziratot és ügyiratot is. Az önéletrajzot, amelyet Otto Melle beteg- majd halálos ágyán 1946 és 1947 között befejezett, több alkalommal is hozzáférhetővé tették a nyilvánosság számára. Martin Funk életrajzát fia, Theophil Funk szerette volna megírni, ám e munkáját már nem kezdhette el. Az összes anyag, amit evégből magához vett, halála után több kézbe szóródott szét.

További nehézséget jelent számomra, hogy Otto Melle és Martin Funk magyarországi munkásságát a német-magyar és magyar munkatársaitól eltekintve kell vizsgálnunk, tekintve, hogy – legalábbis Németországban – adat vagy beszámoló e munkatársakról egyáltalán nem áll rendelkezésünkre. Otto Melle a methodista egyházat nem egyedül alapította meg Magyarországon. Saját szavai szerint az alapításban Philipp Jakob, Johann Häuser és Karl Pfeiffer családja játszott nagy szerepet.¹⁴ A methodista egyház magyarországi kialakulásában és fejlődésében fontos szerepet játszott az a „fiatal prédikátor”, akit 1898-ban küldtek első prédikátorként, „a várakozó misszióterületre”, és „aki meglátva a feltámadó ellenfeleket az egyházban és a világban, hamar elvesztette bátorságát, és teljesen abbahagyta az Isten országának építését.”¹⁵ Németországban még csak a nevét sem ismerjük.

A magyarok között meginduló methodista munka kapcsán fontos

¹³ Schneek: i. m. 9. l. [Ézt a lábjegyzetet Zehrer nem helyezte el a szövegben. A jelölést én helyeztem e bekezdésnek a végére, ahol a helye tartalmilag indokolt. – K. A. L.]

¹⁴ Melle: Das Walten Gottes im deutschen Methodismus. Bremen, é. n. 1924. 301.

¹⁵ Melle: i. m. 301.

lenne többet tudnunk Jakob János gyógyszersegédéről, aki a szenttamási negyedévi konferencia ajánlására már az ajánlás évében megérkezett a Majna-Frankfurtban működő Lelkészképző Szemináriumba, ahova a kasseli negyedévi konferenciától és annak ajánlásával érkező Martin Funkot, a terem- és pénzhiány miatt még nem tudták felvenni. Jakob János 1907-től Budapest második lelkésze, de már 1910-ben visszavonult az aktív egyházi szolgálatból.¹⁶ Létezik-e összefüggés e között az ember és a között a Johannes Tessényi Jakob között, aki az 1935-ös Centrálkonferencián a magyar missziói konferenciáról számol be?¹⁷ És tulajdonképpen kellene ismernünk olyan embereket, mint Kuszli Márk, aki – mint Melle jellemzi – egy, „a katolikus egyház sötétjéből és a sötétség hatalmából megváltott ember” volt, „akinek az Isten szeretete egy különleges adományt, a valódi ékesszólást ajándékozott”, és aki 1907–1908-ban, Albert Ohlrich vezetése alatt megalapította és szolgálta a magyar gyülekezetet Szenttamáson.¹⁸

Hogyha ezen a módon, ezekről és más személyekről még semmiféle vizsgálatot nem kellett eddig elkészíteni – amit gyanítok –, akkor fontos lenne minél hamarabb elindulni a róluk szóló források nyomában. Más megvilágításban ugyanis tisztábban látnánk néhány dolgot abból, amit az „alapító alak” Otto Melle tett, s amit a lelki-teológiai „meghatározó alak”, Martin Funk mondott vagy írt Magyarországon, jobban megismernénk azt a gyülekezeti környezetet, amelyben éltek és működtek, s esetleg néha csődöt mondtak, de minden bizonnyal gyakran győztek is. A kutatásban itt egy fájdalmas hézagot kell feljegyeznünk, amelyet – hogyha még egyáltalán lehetséges – csak Magyarországról tudunk kitölteni.

Osmar Martin Funk – Életrajzi adatok

Osmar Martin Funk „megelőző kegyelemben” részesült, amikor 1883. július 2-án, a kis érchegységi Pöhlában, Schwarzenberg mellett világra jött, mert keresztyén családba született. Feltételezhető, hogy édesapja is, de édesanyja és nagymamája minden bizonnyal elkötelezett keresztyének voltak. A metodista egyházhoz tartoztak, amelynek tagjaiként üldöztetések idején is hűségesen helyálltak.

Martin mindössze két éves volt, amikor édesapja szívszélhűdésben meghalt. Alig két évvel fiatalabb húgával együtt édesanyjánál nőtt fel, aki

¹⁶ Metodistische Jährlichen Konferenz Norddeutschland (A továbbiakban: MJKN) 1904. 52. 1907. 27. 1910. 20.

¹⁷ Metodistische Zentral Konferenz (A továbbiakban: MZK) 1935. 63–66.

¹⁸ MJKN 1908. 95. 4.

átvette az édesapa paszomány- és csipkeüzletét, édesanyjától pedig a gyermeknevelésben részesült hatékony támogatásban.

Martin Pöhlaban járt iskolába. Tíz éves volt, amikor otthoni metódista gyülekezetében, két játszópajtásával együtt átélte a Krisztushoz való megtérés élményét, amelyre később is pontosan emlékezett. Ez az élmény folyamatosan növekvő meggyőződéssé érlelődött, és ahhoz az elhatározáshoz vezetett, hogy életét Krisztus szolgálatára szánja. Ezt a szolgálatot otthoni gyülekezetében laikus munkatársként kezdte meg. Miután 14 évesen kereskedőinasként Lipcsébe került, az ottani gyülekezeti szolgálatokból is aktívan kivette részét.

Martin Funk egy világszerte ismert vállalat reményteljes fiatal kereskedője volt, amikor elérte az egyház hívása, amely lelkipásztori szolgálatba szólította. 1902-től 1904-ig segédprédikátorként dolgozott a Kasselgöttingeni gyülekezeti körzetben. Az első esztendőt Robert Möller felügyelete alatt, és – miután Möllert egészségi okok miatt elhelyezték – a második évben három különböző felügyelő prédikátor felügyelete alatt szolgált. Heinrich Schaedel volt megbízott vezetője a körzetnek. Schaedel azonban, aki akkoriban tért vissza Németországba az USA-ból, csak negyedéves késéssel tudta szolgálatát megkezdeni. A közbeeső időben a szemináriumból Otto Melle helyettesítette, aki éppen akkor végzett teológiai tanulmányaival. Aztán megérkezett Schaedel, és hét hónapig áldott szolgálatot folytatott. Azt követően pedig kiutasították az országból, mert megtagadta a katonai szolgálatot. Az év maradék részében Friedrich Bröske irányította a gyülekezeti körzetet. Bröskét teológiai tanulmányai befejezte előtt kérték ki a szemináriumból. Martin Funkot azonban ezek a nehézségek sem hátráltathatták abban, hogy lelkiismeretesen végezze szolgálatát. A szuperintendens így ír róla jelentésében az 1903-as Évi Konferenciának: „Funk testvér személyében Möller testvér rátermett segítséget nyert, aki Göttingenben vett ki lakást, és nagy áldással munkálkodott azon a helyen. A gyülekezetek látogatottsága a tavalyi évhez képest megduplázódott. Göttingenben az előző évhez képest 4 taggal és 14 próbataggal többet számlálunk.”

Az 1904-es szuperintendensi jelentésben pedig ezt olvassuk: „A szomszédos Göttingen Körzetben sok áldást adott az Úr. Funk testvér, aki a missziós házba való felvételét kéri, nagyon jó és alapos munkát végzett. Nagymértékben élvezte lelkésze tiszteletét és a gyülekezet szeretetét. A két állomás, Göttingen és Minden bevétele 1700 márkára rúg, így tehát minden kötelezettségnek eleget tudtak tenni.”¹⁹

¹⁹ MJKN 1903. 77. 4; 1904. 74. 8.

Bár a kasseli negyedévi konferencia „nagyon ajánlotta” Martin Funkot, mégsem vették fel 1904-ben a Teológiai Szemináriumba. A konferencia állásfoglalása ugyanis így szólt: „még ha a helyszűkétől el is tekintenénk, a költségeket sem áll módunkban fedezni”, és figyelmeztette a kabinetet, hogy „a jövőben ne álljon szándékában több segítő alkalmazása, mint ahány valószínűsíthetően a következő évben az intézménybe felvehető”.²⁰

Martin Funk újabb szolgálati megbízatást kapott, ezúttal a plauen-oelsnitzi gyülekezeti körzetbe, Ingwer Ch. Bendixen vezetése alatt. Plauen/Oelsnitzben megerősödött Martin Funk sikeres igehirdetői hírneve, még ha az életrajzában olvasható adat, amely szerint egy év alatt 150 tagot vett volna fel, nem is teljesen pontos.²¹ A teljes gyülekezeti körzetben (beleértve Plautent és a mellékállomásokat) ebben az esztendőben 147 próbatag felvételére, és 100 tagú növekedésre került sor.²² A szuperintendens Martin Funk szolgálatáról így ad jelentést az Évi Konferenciának:

„Funk testvért segítőként a felső vidékre – Adorfba és Oelsnitzbe – küldtük, ahol az Úr kiterjedt ébredéssel ajándékozott meg bennünket. Az összejövetelekre többen jönnek, mint amit termeink befogadni képesek. Örömteli a friss megtértek között végzett munka, és Isten bizonyágot tesz a hitben végzett munka mellett.

Csehországban is sikerült megvetnünk a lábunkat. Grün helységet felvettük az állomások sorába, ahol az evangélikus egyházból több család kilépett és csatlakozott egyházunkhoz. Sok harcban és ellentétben volt részünk, különösen a lelkész urak részéről; ők a harceszközök megválasztásában sem voltak válogatósak, sajnos néhány barátunkat sikerült is megfélemlíteniük. Funk testvér nagy tapintattal és körültekintéssel vezette az Úr harcát ezen a munkamezőn.

Egy alkalommal abban a megtiszteltetésben volt része, hogy a csendőrbíró elé vezetett, aki rögtön pert akasztott a nyakába, és megszabadította pénztárcája tartalmától. Készpénz nélkül, gyalogosan kellett hát megtennie az utat Egerből haza. Frantzensbad felé vette az utat, ahol az egyházi előljáró tárt karokkal fogadta.

Úgy Oelsnitzben, mint Adorfban az alkalmas összejöveteli helyiség kérdése foglalkoztat bennünket, mivel a termék kicsinek bizonyultak. Az első helyen egyik testvérünk már megvásárolt egy nagy építési telket, és fel is fog építeni egy alkalmas méretű termet. Adorfban ebben az esztendőben ameri-

²⁰ MJKN 1904. 52.

²¹ Dr. Theophil Funk írása, melyet a család bocsátott rendelkezésre.

²² MJKN 1905. 83. 4.

*kai segítséggel kb. 1200 márka nagyságrendben építési alap gyűlt össze. Hamarosan ezen a helyen is építési telekről fogunk gondoskodni.*²³

E siker után Martin Funk helyet kapott a majna-frankfurti Lelkészképző Szemináriumában, ahol 1908-ig folytatta tanulmányait.²⁴ Ebben az esztendőben a konferencia a Zwickaui Kerületi Konferencia ajánlására felvette próbaprédikátornak.²⁵ Első szolgálati helye, amelyet a magyar segítővel, Kuszli Márkkal együtt kapott, Szenttamás volt.²⁶ Falvakban, kisebb mezővárosokban főleg német parasztokhoz szólt a küldetése.

1912-ben Martin Funkot Budapestre helyezték. A család szempontjából nagyon örvendetes, Istentől megáldott időszak következett a Rottenbiller utcában otthont nyert német gyülekezetben. Funkék a Garam utcában laktak. Martin Funk tanulmányai végeztével eljegyezte Martha Scharpföt, egy prédikátor lányát, és 1910-ben házasságot kötöttek. 1911 májusában született első gyermekük, Lydia, akit további öt gyermek követett.

Az első világháború alatt Martin Funk a 40. sz. lovaskórház szállító katonájaként szolgált. Ebben a minőségében gyakran egymást követő hosszú hónapokra „szabadságotlák”, így például 1918. január elejétől március végéig. Azokban az időszakokban, amelyekben azonban távol kellett lennie, a család a férjet és apát, a gyülekezet pedig lelkészét hiányolta. A háború végén, mint majdnem minden otthonban, a Funk családban is nagy volt a szükség. Amikor a háború utáni időben élelmiszer szerzésére már lehetőség nyílt, a lelki szükség lett egyre nagyobb. Ehhez járult hozzá az a tény, hogy Magyarország feldarabolásával a methodista munka szinte teljesen véget ért az országban. A háború után Martin Funk volt az egyetlen methodista prédikátor az országban, és a budapesti német nyelvű gyülekezetben és annak tulajdonán kívül csak néhány methodista munkakezdemény volt, saját összejöveteli helyiség nélkül.

Mindezek ellenére ebből a kicsiny „nyájból” – ebből a „csószkunyhóból az uborkaföldön”²⁷ – 1919-ben megalakult a Magyar Missziói Konferencia, melynek szuperintendensévé Martin Funkot nevezték ki. És Funk vezetése alatt ebből a megvetett és részben üldözött nyájból a bizonytalan idők és nagy anyagi szükség dacára is reményteljes munka növekedett magyar, német és szlovák nyelven. Amikor 1931 tavaszán Martin Funk elhagyja Magyarországot, három kerületből álló missziói konferenciát adha-

²³ MJKN 1905. 82 f.

²⁴ MJKN 1905. 59.

²⁵ MJKN 1908. 18 m.

²⁶ MJKN 1908. 24.

²⁷ Ézs 1,8

tott át. Ehhez tartozott egy tucatnyi prédikátor, mintegy 20 nagyobb gyülekezet, egy seregnyi egyházi tulajdon, köztük a budakeszi szanatórium is az árвахázsal és öregothonnal, együtt összesen hat épület, valamint a központi épület és a könyvesbolt.

Előadói és gyűjtőkörűtjai, amelyek Skandináviába, Svájcba, Angliába és az USA-ba vezettek, bizonyára hozzájárultak ehhez a sikeres munkához, mint ahogy azok a sokrétű kapcsolatok is, amelyeket az ország politikai vezetésével ápolt. Minisztériumi fogadások, és nem utolsósorban az akkori kormányzónak, Horthynak a királyi várba szóló teameghívása is segítette a metodista egyház akadálytalan munkálkodását az ország minden területén. Megalakult egy alkoholmentes étterem, egy fiatal férfiak otthona, amely támaszt és otthont nyújtott azoknak, akik otthonuktól távol, Budapesten találtak munkát; a nyomornegyedekben prédikáló állomások jöttek létre. Az alkoholizmus elleni munka ugyanúgy szívügye volt Funknak, mint az egyházak közötti baráti viszony kiépítése. A női diakónia bevezetésére is voltak hosszú távú terveik.

1931-ben dr. Nuelsen püspök az akkoriban újjáalakult sátormissziós munka vezetésével bízta meg. Martin Funk alkalmas evangélista és odaadó lelkigondozó volt. Népszerű módon prédikált, nem eszméket, gondolatokat vagy vélekedéseket, hanem az evangéliumot hirdette, amelybe komoly teológiai munkával igyekezett egyre beljebb hatolni. Kittel Teológiai szótárát használta az egzegézishez, és olyan rendszeres teológusok, mint Karl Heim voltak segítségére a Krisztusról szóló üzenet végiggondolásában.

A második világháború előtt egyre növekvő nehézségek miatt, és a pénz- és prédikátor hiány következtében dr. Melle püspök 1937-ben a zwickau-i gyülekezeti körzet felügyelő lelkészi szolgálatával bízta meg. Az akkori Németországban ez volt a legerősebb metodista gyülekezeti körzet. A háborús szükségben sok gyülekezeti tag halálát kellett megélnie, köztük saját Gerhard fia háborús halálát is. A háború utáni éhségben és nyomorban nemcsak a gyülekezet számbeli növekedését élhette át, hanem annak stabilizálódását is. A blankenburgi Aliansz konferencia vezetőjének választották, és ezt a szolgálatát 1952-ben bekövetkezett nyugdíjazásáig be is töltötte. Közép-Németországi Keresztyén Énekszövetségének elnöke volt, és sok más egyházi feladatot is bízta rá. Mindezeket teljes kimerüléséig végezte.

Egy 1950-ben elszenvedett enyhe lefolyású agyvérzés volt az első komoly figyelmeztetés, hogy végre kicsit visszalépjen. Csak 1952-ben vonult nyugdíjba, amikor már erős szívbántalmai voltak, de még sok szolgálatot elvállalt. 1954. május 2-án vette őt Isten magához, halálának szívélegtelensége volt az oka. A haldokló csodálkozó arccal és tágra nyílt szemmel

figyelt, mint aki prédikációt hallgat. „Tanácsoddal vezetsz engem” – volt utolsó imádsága, amikor kilehelte lelkét.²⁸

Funk Márton magyarországi munkásságáról

Martin Funk magyarországi tevékenységéről a róla szóló jelentésekből nyerhetünk benyomást. Ezek mindenekelőtt azok a jelentések, amelyeket F. H. Otto Melle mint szuperintendens írt az évi konferencia számára, és amelyben Funk a többiek mellett név szerint is említésre kerül, illetve munkájáról leírást találunk. Másodszer pedig azoknak a jelentéseknek a kapcsán szerezhethetünk benyomást munkásságáról, amelyeket ő maga írt, köztük az évi konferenciának, de újságcikk formájában és más hasonlóknak is. És végül úgy szerezhethetünk benyomást munkásságáról, ha tanulmányozzuk azt a néhány naplőfeljegyzést, amelyek ránk maradtak, amelyek azonban nagyon nehezen olvashatóak, és amelyekben különösen sok személy-, helyiség- és utcanévre nem derülhet pontosan fény. Megkísérlem, hogy mindhárom forrás alapján továbbadjak valamit Martin Funk magyarországi munkásságáról.

Először F. H. Otto Melle jelentéseit veszem alapul, amelyekben Martin Funkról ír. Ezekből kiderül, hogy Martin Funk Magyarországra érkezésének idején „nem voltak különösebb vallásos mozgolódások”, de az idegenekkel szembeni ellenségesség nagymértékben jelen volt: „Majdnem minden prédikátorunk külföldi, akiket bizalmatlanul figyelnek”, található Melle 1909-ben, az Észak-Német Metodista Egyház Évi Konferenciájának írt jelentésében. „(A magyar hivatalok) ismételten besúgókra hallgatnak, akik azt állítják, hogy munkánknak az a célja, hogy terjesszük a német nyelv ismeretét, és ápoljuk a németiség iránti szeretetet.”²⁹ Ebben az időben, 1908–1909 között Martin Funk „a küzdelem esztendejét, de némely örömet is megtapasztalt”, még ha azt vélte is, hogy „ha a kívánságai szerint történhetett volna, szívesebben vette volna, ha egy egyetemi városba, és nem egy kis magyar faluba helyezik.” Mégis hamar beilleszkedett, és a testvérek bizalmát nagymértékben élvezte. „A gyülekezet belső élete gazdagodott, kifelé pedig növekedett.”³⁰ Egy esztendővel később Melle az évi konferenciának írt jelentésében így ír Martin Funkról:

²⁸ Martin Funk gépelt életrajza nyomán, melyet fia, dr. Theophil Funk és lánya, Lydia Roy-Funk állított össze, illetve a Hugo Georgi által az Észak-német Évi Konferencián felolvasott életrajz alapján. Mindkettő Lisbeth Funk tulajdonában található (Drezda, Németország).

²⁹ MJKN 1909. 91. 2.

³⁰ MJKN 1909. 93. 3.

„Funk testvér még jobban beilleszkedett a magyar viszonyokba, és derék magyar segítőtjével, Kuszli testvérrel szép sikert ért el. Szenttamás az összes gyülekezeti körzetünk közül a legjobb évet zárhatta. Volt »sok harc«, de volt »sok győzelem« is a nyolc prédikáló állomáson, amelyeket a rossz vasúti összeköttetés miatt nehezen lehet ellátni. Szinte mindenütt Magyarországon, ahol munkát kezdünk, úgy az új szolgálati helyeken is a hivatal elé idézték Funk testvért. Gyanúba akarták keverni. A cservenkai újságban megjelent egy újságcikk, amelyben figyelmeztetik a település lakóit, óvakodjanak egy »vadidegen embertől«, aki úgynevezett »prédikátornak« adja ki magát, és »rosszban mesterkedik«, és »tetemes pénzjuttatásokért cserébe azt ígéri, hogy a mennyországot ellebegteti előttük«. A kutatások megállapították, hogy az evangélikus lelkész volt a szerző. Mindezek ellenére Funk testvérnek sikerült a hivatalt jobb belátásra bírnia, olyannyira, hogy istentiszteleteinek bejelentését tudomásul vették.»³¹

A legtöbb jelentés, amelyet maga Martin Funk írt magyar munkáságáról és tett közzé, valószínűleg a Magyarországi Metodista Egyház levéltárában található. Itt kellene meglennitük az *Evangelist für die Donauländene* és a Magyar Missziói Konferencia jegyzőkönyveinek 1911-től, és talán még egy-két régi időből vett jegyzőkönyvnek. Néhány korabeli folyóirat adataira és az 1930 szeptemberében, a Püspöki Metodista Egyház második Közép-Európai Centrálkonferenciájának írt jelentésére szorítkozom. Az *Evangelist*ben Martin Funk a következőket írja:

„Az újvidéki (Magyarország) kápolna alapkövetétele

Ilyen még soha nem volt! Magyarországon, Újvidéken, 1911. június 19-én, délután ½ 6-kor a metodista kápolna alapkövetételére került sor. Nem csoda, hogy erre az eseményre több mint száz újvidéki és környékbeli barát jött el. A gyülekezet prédikátorának, Mehner testvér barátságos meghívásának szívesen tettek eleget Herm. Melle és Martin Funk testvérek. Mehner testvér az ének, imádság és igeolvasás után felolvasta az újvidéki gyülekezet történetéről szóló okiratot. A gyülekezet 1904-ben, R. Schuldt testvér munkája nyomán alakult meg, akit 1903-ban helyeztek oda segédprédikátorként. Ma több mint 60 tagot, próbatagot számlál a gyülekezet, és sok barátja van a magyarok, szerbek és németek körében is. H. Melle testvér 1Móz 28,12–15 alapján mondott nagyon odaillő beszédet. Jákób szert tett Isten-élményre, ezért emelte a hála és fogadalom emlékművét. Így történt ez az újvidéki

³¹ MJKN 1910. 92. 4.

gyülekezetünkkel is. Alulírott személy végezte az egyházrend ideillő liturgiai szolgálatát, valamint imádsággal és áldással zárta az ünnepséget. A szokásos kalapácsütéseket a tartományi vezetés, a kormány, a városháza, az egyház, a gyülekezet és a kivitelező nevében a felügyelő mérnök és a jelenlévő prédikátorok végezték. A befalazott bádogdobozban kapott helyet az okirat, egyházi hetilapunk néhány példánya, és egy kevés aprópénz.

Letettük az alapkövet. Szorgos kezek mozdulnak, hogy egyik követ a másikra helyezték. Szent kezek emelkednek hűséges közbenjáró imádságra, hogy Isten áldását adja az építkezéshez. Készséges kezek tettek le adományokat, hogy ilyen módon járuljanak hozzá az építkezés sikeréhez.

Amikor 1766-ban, az amerikai metodisták sürgető hívása eljutott az angliai leeds-i konferenciához, két prédikátort küldtek, hogy Amerikában kezdjenek munkálkodni. Azután a konferenciában a következő kérdés hangzott el: »Mit tehetünk a jövőben, hogy szeretetünknek jelét adjuk?« A válasz így szólt: »Indítsunk gyűjtést magunk között!« Tekintélyes összeg gyűlt össze. Vajon német testvéreink kevésbé szeretnének bennünket, mint az angolok amerikai testvéreiket? Nem! A prédikátorokat Németországból küldték ide. Hűséggel végezték munkájukat, lemondásokat is vállalva. Most építkezni kell, szükség van helyiségre. Vannak gyülekezetek, amelyekben egy kedves testvér vagy testvérnő hallott már magyarországi munkánkról, bizonyára szívesen megragadják a lehetőséget, hogy Mehner testvérnek készpénzzel segítségére siessenek. Egyesek már meg is tették.

Ha Újvidéken hamarosan szép, kifizetődő kápolnánk lesz, virágzó, hálás gyülekezettel, akkor mindazok örülhetnek, akik ehhez az ígéretes munkához hozzájárultak. Újvidék Dél-Magyarország kereskedelmi központja, sok vasútvonal csomópontja, Kelet és Nyugat határvárosa. Gyülekezetünk számára rendkívül fontos, hogy saját otthona legyen. Ez lehet a dél-magyarországi metodizmus főhadiszállása. A Mehner prédikátor, Újvidék, Vörösmarty utca 15. szám alatt hálásan fogadja az adományokat. Isten áldja meg újvidéki gyülekezetünket, és annak támogatóit.

Martin Funk.³²

Funk beszámolójában, amelyet az 1921. április 21-től 24-ig utoljára üléselő Osztrák-Magyar Missziói Konferenciának írt, arról tudósít, hogy a magyar Tanácsköztársaság alatt az összes metodista tulajdon is lefoglalásra került. Felejthetetlen marad számára, írja, ahogyan a nehéz, szociális felforgató viharok idején „a kommunisták hívták, és hivatása veszélyessé-

³² Evangelist. 1911. 314.

gét ecsetelték előtte.” De a gyülekezetek és az Úr munkája felvirágozott. És amikor 1920 kora nyaráig a fehérterror dühöngött, és annak képviselői például Kaposszekcsőn letartóztatták az egyik testvért, mert összejöveleket tartott, ez Martin Funknak és munkatársainak arról tesz bizonyosságot, „hogy az Isten Országja a parlamentnek sem bal- sem jobboldali pártjaiból ered, hanem az Úr viszi előre munkáját mindig és mindenütt, ahol készséges embereket talál, akik az Ő küldetését vállalják.” Az azonban bizonyos, hogy az egyház szociális szolgálata nagyobb eredményt ért el, mint évtizedes evangélicációs munkálatok. „A 10 millió koronát jelentő szeretetadomány Budapest javára” mind a kormány, mind a város hivatalai előtt világossá tették „a metodizmus nagyságát és jelentőségét”. „Csapást vágunk a Metodista Egyház elleni előítéletek sűrűjében. Sokat tett a szeretet által munkálkodó hit, ami e nélkül lehetetlen lett volna.”³³

Amikor dr. Nuelsen püspök az 1924. július 17-től 20-ig tartó konferencián a generálkonferencia által kapott jogkörét gyakorolta, és a magyar missziót missziói konferenciává nyilvánította, Martin Funk visszatekintő jelentésében egy prédikátorról, mintegy száz tagról számol be, akik a megcsonkított Magyarországon megmaradtak. Azóta a prédikátorok száma hétére, a munkaterületek és prédikációs állomások száma 26-ra, és a tagság hétszeresére növekedett. Az egyház létrehozott egy férfi- és leányotthont, egy gyermekotthont, egy árvaházat, egy lelkészjelöltek számára való előkészítő iskolát, egy jogi tanácsadó irodát és egy alkoholmentes éttermet.³⁴ Az 1930-as Centrálkonferenciának Martin Funk így számol be:

„Valószínűleg a mi misszióink szenvedett a legtöbbet a Centenárium mozgalom bukása következményeitől. Sokoldalú missziói munkánk alapjait reményeinkre alapozva építettük fel. Új munkák egész sorát kezdtük el, és az alkalmas, rendelkezésünkre álló munkaerőt alkalmazásba vettük. Béreltünk és építettünk, könyvesboltot nyitottunk, új irodalmat adtunk ki. Lelkészjelöltjeink előkészítése céljából előképzést biztosítottunk. A szociális gondoskodás jegyében egy árvaházat, egy gyermekotthont, egy kézimunka-iskolát és egy alkoholmentes éttermet nyitottunk. A legreményteljesebb építkezés közepén megállásra és leépítésre kényszerített minket az anyagi helyzet. El kellett bocsátanunk munkaerőket, vagy új munkaterületeken kellett elhelyeznünk őket. A visszavonulás mindig nehezebb, mint az előnyomulás. Csalódott emberekkel és heves kritikával kell ilyenkor felvenni a harcot. Ezt mi sem kerülhettük el. Be kellett zárunk az előkészítő iskolánkat, valamint a kézimunka-iskolát és az alkoholmentes éttermet. Leépítést

³³ Evangelist. 1921. 230.

³⁴ Evangelist. 1924. Oldalszám ismeretlen.

*kellott végrehajtanunk a gyermekekről való gondoskodás terén. Evangé-
lizációs munkánkat azonban a front teljes szélességében fenntartottuk meto-
dista jelszavunkra gondolva: »Lelkeket menteni, ez a hivatásunk!« Isten
minden helyen megtéréseket ajándékozott. Egyes helyeken csodálatos ébre-
désre került sor. (...) Valódi pünkösdi csodák történtek. Az isteni üzenet
hatalma alatt összetörték az emberek. (...) Néhány megtért ember testén is
csodálatos gyógyulást élhetett át. A legnagyobb szegénységből és elhanya-
goltságból jövő emberek, de a legelőkelőbb társadalmi körökből jövők is
átélhették a szabadulást. Isten a zsidó nép felé is ajtót nyitott számunkra.
Egy ügyvéd, megtért zsidó, egyházunk tagja, Krisztushívő zsidók egyesületét
alapított, akik minden szombat este bibliaórát tartanak házunkban. Mintegy
60 Krisztust kereső zsidó jön ezekre az összejövetelekre.”*

Azt a tényt, hogy 1920 és 1930 között az éves növekedés csak
átlag 42 tagot számlált, Funk öt jelenségre vezette vissza:

*„1. Egész Európával együtt mi is átéltük az infláció idejét, ami az
emberanyagra is vonatkozott.*

*2. Szociális gondoskodásunk minden elővigyázatosságunk ellenére
olyan elemeket is magához vonzott, akik nem bizonyultak hűséges és nemes
lelkűeknek, és ezért el kellett őket bocsátanunk. Ezeket a hiányokat pótol-
nunk kellett.*

*3. Népünk jellemvonásához tartozik, hogy viszonylag hamar lelke-
sedik. Ezért a fellépő nehézségek esetén gyakoribb a megfutamodás.*

*4. Lelkeszi szolgálatunkat ki kellett tennünk a körülmények próbá-
jának, tapasztalatokat kellett szerezniünk a lelkigondozás és gyülekezetépítés
terén.*

*5. Végül a régi történelmi egyházak és más szabad gyülekezetek is
minden elgondolható igyekezettel azon voltak, hogy a nálunk felébredteket
magukhoz vonzzák.”³⁵*

A Martin Funk munkásságáról tudósító források közül persze a
fennmaradt naplók a lelegevenebbek és leghatásosabbak. Gyakran csak
utalásokat találunk bennük, mint:

*„1921. augusztus 2. Sásd, Dombóvár; 3. Kaposszekcső (...) 14.
Bibliakonferencia, Budapest, Jn 17.; 15. Bibliakonferencia, Budakeszi, Jn*

³⁵ MZK 1930. 77.

17.; 16. Bibliakonferencia, Budakeszi: Krisztus a fiatalokért – fiatalok Krisztusért; 17. Márkus József Frankfurt-szemináriumba.”

Gyakran részletesebbek a bejegyzések, mint pl. az 1922. januári. Ebben az időben Martin Funk adománygyűjtő körúton volt Svájcban. Az adott hónap 16-án ezt írta naplójába:

„Basel: Vetítettképes előadás, Allschwiler Platz. Kollektá: 172 Frank. Szállás a Bauer családnál. Milyen félvadnak tűnik innen Magyarországon, ha az ember ezekben a finoman berendezett házakban lakik, amelyekben első osztályú a világítás és a fűtés, fával borítottak a falak és maximális a komfort. De vajon megőrizheti-e a lelki élet a maga hajtóerejét és buzgalmát ebben a nagy kellemességben? Vágyódom a magyarok közti munka után.”

„Ma van drága Martam születésnapja. Olyan szívesen adnék neki ma egy bensőséges csókot és mondanék egy szeretetteljes szót. Tavaly túl durva voltam, és még mielőtt gratuláltam volna, kötekedtem. Szegény ó-ember. Milyen hűségesen lőt-fut évről évre velem. Budapest a prédikátorfeleségeket is elkoptatja. Áldd meg, Uram, gyermekeim édesanyját, tartsd meg nekem még sokáig egészségben.”³⁶

Amikor 1922. március 11-én 5300 svájci frank adománnyal visszaérkezik Budapestre, szeretteit keresi a pályaudvaron. Amikor nem találja őket, hazasiet. Otthon csak a gyermekeket találja, akik elmondják, hogy a mama a pályaudvaron van. Így hát három más személlyel együtt újra elsiet a villamosmegállóba. Másnap nagyszabású teaestre kerül sor szavalatokkal és énekekkel. Egy nappal később Funk a Lk 10,38–42-ről prédikál: Jézus látogatást tesz Mártánál és Máriánál. Nem sokkal később ez áll naplójában:

„1922. április 16. Mt 28,11 kk 14–16. Frei prof. és felesége Zürichből meglátogattak bennünket (április 1-én született 5-ik, Gertrud nevű gyermekük).

16. Éjjeli utazás Kaposzseksőre

17. Kora reggeli prédikáció, 45 személy, Mt 28,1kk, délután előadás a (svájci útról?), 70 személy. Este Dombóvár. Első összejövetelem ebben a nagyobb magyar helységben, kb. 35 személy, Reuter testvér lakásán, Bezerédi u. 27. A református pap, Dr. (Kulep?) is jelen volt. Jel 20. és 21.

³⁶ 1. Gyakorlatok, 1921 áprilisától 1922-ig tartó konferenciai év. 14. és következő oldalak.

04.18. Kaposvár, a Dunántúl központja. Isten szabad bejárást ajándékozott testvéreinknek Crifo örmesterhez, Arany u., este kb. 40 személy Lk 24,25. Figyelmes hallgatóság, barátságos emberek.

19. Sásd, Róm 5,20, kb. 30 hallgató. A (Tinks?) család számára az evangélium nem kívánatos. Ezért nem tudtuk megvetni a lábunkat.

04.20. A Bikal, Ráckozárba szóló meghívást az eső hiúsította meg, helyette azonban (St Skereo?)-ban áldott órával ajándékozott meg bennünket Isten. 2 Kor 15, 1-11 Heiner Hierberger és felesége és Heiner Sommer tagfelvételre jelentkeztek, ez erősítés a kis nyáj számára.”

Ez így folytatódik naponta, 25-ig. Van köztük egyéni személyes beszélgetés, teremkérdésekről szóló beszélgetések, csoportos beszélgetések. Erről így ír:

„... utóbbiak belestek a Sátán csapdájába. A földiek miatti aggodalom és érzékenykedések miatt visszaestek... Sabor tombol, hogy nem kap több pénzt... Bírvggyal vádol, az összes többi munkatársat más bűnökkel. Várnunk kell, terhet hordozni, szolgálni, hűségesnek kell lennünk.

30. Délelőtt, Jn 21,15–18: Kérdések az elbukottakhoz, kérdések a munkatársakhoz. – Délután megbeszélés. Veszekedő munkatársak. Általános kibékülés. A nyelv még mindig tűz. – Hintze testvérnő azt a hírt hozza, hogy a belügyminiszter Von Dolagh(?) excellenciás úr a reggeli prédikáció után kifejtette, hogy a keresztyénséget a jövőben komolyan akarja venni. Így nem mehet tovább! – Uram, tedd zsákmányoddá az erőseket! ³⁷

Érdekes és változatos volt Martin Funk és a többi korabeli metodista prédikátor élete. Fárasztó és felörlő élet is volt, amely biztosan nem volt házasság- és családbarát. Wesley életére emlékeztet, aki köztudomásúlag szerződésben állapodott meg jövőendő feleségével, hogy házasságkötése után semmivel sem vállal kevesebb szolgálatot és utazást, mint korábban. ³⁸

Martin Funk látta a prédikátor-életmód veszélyeit, és csökkenteni igyekezett azokat. Egyes naplójegyzetek, mint a következő is, világosan szólnak erről:

„1922. június 2. (Pünkösöd előtti péntek) Látogatás Budakeszin Theophilnál és Gerhardnál. A közös kirándulások összekötnek. Szükségesek gyermekek és szülők közt. Utóbbiak nyitottak a gyermekek érzéseire, előbbiek pedig kérdőn és ujjongva közelednek a szülőkhöz. Több időnk van egy-

³⁷ Napló. 1922. február 11-től augusztus 29. 17–18.

³⁸ Martin Schmidt: John Wesley. 2. kötet. Zürich/Frankfurt/Main 1966. 380. 4.

másra, ha nem hívnak és vonnak unos-untalan otthoni és hivatásbeli kötelességek. (...)

*1922. június 11. Jn 16,7–11. A szabad délután és este azt a hosszú ideje hiányolt lehetőséget biztosítja, hogy örüljek családom életének, csendben olvassak, erőt gyűjtsék. Milyen szükséges is ez a nyugalom!*³⁹

A család az ilyen jellegű szolgálat és odaadás mellett mégis hiányt szenvedett. Különösen a feleségek, de a prédikátorok gyermekei is állandó terhelésnek voltak kitéve. Sok erőt és időt követeltek a belső viták, a gyülekezetben belüli veszekedések. Ismételten olvashatók ehhez hasonló naplófeljegyzések:

„1922. június 1. Megbeszélés Dékány és Navi testvérrel. A »Nyitott Testvérek« összejövetelén való részvételük miatt összezavarodtak nyugodt munkájukban, bírálnak, nem találnak elég elmélyülést nálunk. – Mutasd meg nekünk Uram, mi az igazság benne. Ami tévedés, azt mutasd meg nekik. (...)

1922. június 5. (Pünkösöd Hétfő) Éjszakai utazás Nagyszékelybe. 9.00 prédikáció, fél 11-kor keresztelő Netting (Johann), 2-kor prédikáció. B. Shall (?) eljön értem kocsival, elvisz Györkönybe, este prédikáció. A fiatal munka erős, belső harcokat szenved. Bósay testvér megsértődött, mert buzdító szolgálatát nem fogadták elég kedvezően. Belejátszik a Shall család elleni régi ellenszenv. A fiatalok iránti kevés megértés a dolgok alapja. A kis nazarénus és baptista körök szűkkeblű munkája mély befolyással bír. Rohn testvér büszke. Finsters (?) testvér elmenetele erősen kikezdte fiatal házassága hitelét. Kicsit hanyagnak tűnik. A fiatalasszony uralomra vágyik, régi életmódja még nem tört meg. – Erőfeszítéseim után: Sz. testvér múlt éjjel alázattal kiöntötte szívét a gyülekezetben. R. testvér még kitart a régi önelégtelenségben. H. asszony azt mondta: Amint a kereszténység Krisztustól való, úgy van az ő szíve és élete is. – A többi tag mégis hűséges, és szorgalmas is a gyülekezeti ház építésében.»⁴⁰

„1922. augusztus 8. Az volt a kívánságom, hogy munkatársaimmal közösségi megbeszélést tartsunk. Prédikátorok és laikusok is jelen voltak. Van, akit buzdítani, mást nyugtatni (kell), mindannyiunknak elmélyülésre van szüksége. Olyan nagyon kívánnám, hogy Budapesten a magyar munkában intenzívebben dolgoznának. Az ülés, amelyre a lakásomban került sor, mindaddig inspiráló volt és meglepéssel töltött el, amíg el nem jutottunk a pénzügyi bizottság ügyéhez. Reidt (?) testvér láthatóan fel volt kavarva, és nem volt elég óvatos, amikor beszélt. Elhagy bennünket az összes prédiká-

³⁹ Napló. 1922. február 11-től augusztus 29-ig, utolsó előtti előtti és utolsó oldal.

⁴⁰ Uo.

tor, ha nem fizetünk nekik többet, mint eddig. Mélységesen fájlalom! Szolgálatunk pénztől függ? Az ilyen álláspont érthetetlen a számomra. Olyan beszédek állnak a háttérben, amelyek elégedetlenséghez vezetnek. Az újoncok ilyen jellegű mesterkedései nyugtalanítóak. Adj nekem, Uram, tiszta szívet, és önzetlen életet. Éjjel 12-kor a helyzetet tisztázva – sajnos még nem megdicsőülve [geklärt, verklärt, szójáték, a ford. megj.] – válunk el egymástól.”⁴¹

Az ilyen jellegű viták is idő- és erőráfordítást igényeltek. A munka szempontjából pedig alig voltak gyümölcsözőek. Mindezek ellenére Martin Funk a következőt írja naplójába egy, az „imádság lelkével” gazdagon megáldott szilveszteri istentisztelet után:

„Az elmúlt esztendő alá összegzésként ezt írom: »Jézus Krisztusnak, az Isten Fiának vére megtisztít minket minden bűntől.« Ebben van a vigaszunk, ez az örömünk. Ha ez nem lenne, hogyan is élvezhetnénk felhőtlenül egy másik örömet? A legjobb cselekedeteinkhez is vétek tapad. Mit is tehetnénk a mulasztásokkal, és valóságos igazságtalanságokkal – még ha nem is szándékosan történtek? Nos, mivel azonban Krisztusban minden rendeződött, örömmel kapcsolodom be a 103. Zsoltárba: Az Úr nagy dolgot tett velünk a családban és a munkában.”⁴²

Ezzel már régen elérkeztünk ahhoz a ponthoz, amelyet még röviden szemügyre szeretnénk venni.

Martin Funk lelki alkatának alapvonásai

Funk számára ISTEN volt minden mindenkben. Őbenne élt, mozgott és létezett. „Isten” témájú prédikációja címe után kérdőjelet, gondolatjelet és felkiáltójelet írt. A prédikációban így ír:

„Nem úgy van-e, hogy kortársaink közül sokak számára Isten nem más, mint egy kérdőjel? Vajon az, akinek Isten kérdőjel, boldogabb-e, mint az, akinek Isten valóság? Egy professzor, aki a családban és a hivatásában is tamíjelét adta hitetlenségének, amikor lánya halálos ágya mellett ült, az megkérdezte tőle: Anyám hitére vagy a te hitedre haljak meg? – Gyermekem, válaszolta a boldogtalan apa, halj meg anyád hitére.

⁴¹ Napló. 1922. február 11-től augusztus 29-ig. Rögzítetlen cédula mellékletként.

⁴² Napló. 1922. augusztus 30-tól 1923. július 2-ig. Középen.

Egyeseknél a kérdőjel helyett gondolatjel áll az »Isten« megnevezés után. Töprengenek Istenről, gondviselésről vagy sorsról beszélnek. De mindez probléma marad – gondolatjel. De ha valaki tagadja is Istent, mégsem szabadul meg tőle. Amíg Isten keres bennünket, nekünk is keresnünk kell őt. Az apály és dagály törvényszerűsége elől nem menekülhetünk el. Egy másik világból származó villámok ismételen belecikáznak sötétségünkbe, és megijesztenek bennünket megálmódott biztonságunkban.

Témánkat felkiáltójellel is elláttuk. Ez is lehetséges, ez is megtehető. Isten még manapság is sokak számára megelevenítő, ujjongó valóság. Amire nekünk, mai embereknek szüksége van, az az Isten valósága úgy az egyes ember, mint a nép életében. Gustav Schülernek igaza volt: »Mostani korunk teljessége Isten utáni kiáltás.« Megragadó módon írja le Istenért folytatott küzdelmét:

Hol vagy, Isten, felriasztottam az erdőket, nevedet kiáltva. A vágyódás hangja sebesülten és sírva pásztázta végig a földeket téged keresve. Megkérdeztem a tengert, faggattam a vihart az örökkévaló ott-hon felől, tornyok harangjának ércébe írtam, mennyire kiált utánad a lelkem. Megkérdeztem a kegyeseket, a csúfolódókkal bor mellett nevettem rajtad. Az ég villámcsikáásaiban lázasan kutattalak, éj tengere. Imával, koldulással, bosszúsággal és szitkozódással, tanácstalan kimeríthetetlen szükséggel. – Most elcsendesedtem. Ki segít nekem keresni? Nem hallasz? Hol vagy, Isten?

A költő számára azonban nem marad ismeretlen az Isten. Végül megvallhatja: »kerestem Istent, de nem leltem. Kiáltottam felfelé, és belekoldultam a fénybe. Ott, ahol sírva összerogytam, valaki csöndben megfogta a vállamat: 'Itt vagyok. Kerestelek, és veled vagyok.' És Isten hazajött velem.«

A költő-lelkész Hisselbacher beszámol egy barátjáról, akit meg akart látogatni, és éppen imádkozva találta. A barát később így szólt hozzá: »Szent órában leltél rám. Bár már évek óta teljesen eltértem gyermeki hitemtől. Isten a messze távolban van, nem látom már, nem is érzékelem már őt. De éppen ezért imádkozom. Bár nincs meg az Isten, mégsem tudok nélküle létezni. Ezért imádkozom, és szüntelenül imádkozni fogok, amíg meg nem találom.«

ISTEN-éi vagyunk, még akkor is, ha mi elvesztettük őt. Ő szeretne atyánk lenni. Ezért jött Jézus, hogy általa Isten gyermekeivé le-

*gyünk, akik újra elmondhatják: Abbá, Atyám! Ezzel a hittel nem menekülünk a világ elől, hanem legyőzzük a világot.*⁴³

Martin Funk szilárd meggyőződése volt, hogy az ember Isten teremtménye, az Istennel való kapcsolatra teremtett, és hogy az Istennel való közösség csak Jézus Krisztus által nyerhető el. „Isten első kérdése” című prédikációjában ez jól szemléltethető. 1Móz 3,9 alapján beszélt:

„De az Úristen kiáltott az embernek, és ezt kérdezte: »Hol vagy?« Az embernek nem kell minden kérdésre válaszolnia. De ha Isten kérdez, a hallgatás bűn. Isten azért kérdez, mert a teremtett világot nem szeretné magára hagyni, kérdése önvizsgálatra szólít. Ez így volt Kain, Nőé, Mózes, Ézsaiás és Jeremiás esetében is. Jézus emberré válása sem volt más, mint a megtestesült isteni kiáltás: Ember, hol vagy?

Isten kérdése olyan személyesen szólít meg téged és engem is, ahogyan a megnevezett embereket. Gondoskodott rólad már akkor, amikor imádkozó édesapával és Istennek szentelt életű édesanyával ajándékozott meg. Törődött veled, amikor hűséges lelkigondozót adott neked. Különösen rossz és veszélyes élethelyzetekben, háborúban és békében egyaránt gondoskodott rólad.

Mit válaszol az ember, akit Isten kérdez? Be kell ismernie, hogy vétkezett, és ezért rejtőzött el Isten elől, aki elől nem is lehet elbújni; hogy a paradicsom, az Istennel való közösség, neki már nem jelentette a paradicsomot. Minden tulajdon, a természet minden szépsége és a művészet, az emberi társadalom minden öröme már nem elégitenek meg, ha az ember Isten elől menekülni, elrejtőzni kényszerül.

*Boldogtalanságod oka az Isten-hiány. Ebben mások is vétkesek lehetnek. De saját akaratom nélkül nem jutottál volna ebbe a bűnbe. Isten most téged kérdez: Hol vagy? Ma még érvényes Jézus szava: Jöjjetek hozzám mindnyájan, akik megfáradtatok és meg vagytok terhelve, én felüdítlek benneteket! – Nálam nyugalmat talál a lelketek.*⁴⁴

Martin Funk kegyességében a Jn 3,16-ban található hitvallás központi szerepet játszott: „Mert úgy szeretete Isten a világot, hogy megszületett Fiát adta, hogy aki hisz öbenne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen.” Hagyatékában egy gyűrűs füzet is található, amelyben csak ehhez a bibliai szakaszhoz tartozó anyagok vannak. Többek közt itt

⁴³ M. Funk: Für ringende Menschen. 7. füzet. „Gott ? – !”

⁴⁴ M. Funk: Die erste Gottesfrage. Bremen, é. n.

található egy vallástanárról szóló feljegyzés, aki a Jn 3,16-ot magyarázza. Megkérdezte a gyermekeket: „Ki szeret benneteket?” A válaszok: apa, anya, nagyszülők, testvér, nagynéni stb. Egy kislány némán hallgat. A tanár megkérdezi a kislányt: „Téged ki szeret?” „Senki. Egy öreg nagynéninél lakom, aki mindig ver. Gyakran éhezem, fázom, mert nincs pénzünk ruhára. Engem senki sem szeret.” A tanárt megindítja a válasz. Meghívja a gyermeket az iskolaidő után a lakásába. Vendégül látja, és beszél neki Jézusról, aki a gyermekek és bűnösök barátja. A gyermek arcán könnycseppek gurulnak végig. Talált valakit, aki szereti őt. Meghal a tanár. A sírnál sok dicséret hangzik el a hű emberről. Amikor mindenki elment, megjelent egy szegény kislány, és néhány erdei és mezei virágot helyez a sírra. A sírásó megkérdezi, hogy ő is szerette-e a tanárt. A kislány: „Igen, ő szeretett engem, és elmondta nekem, hogy Jézus szeret engem.”

Egy másik jegyzet így szól: „Váltókezelő: hogy megmentse a gyorsvonatot, feláldozza gyermekét, azzal, hogy arra a sínpárra irányítja a szerelvényt, amelyen a gyermek játszik.” Martin Funk pirossal húzott alá egy újságkivágást, amely a freiburgi fizikus, Gustav Mie egyik előadásáról tudósít, amely így szól:

„Örökre sötétben kellene maradnunk, ha csak saját erőnkre lennénk utalva. Keresésünk és bolyongásunk során végül kétségbe kellene esnünk, ha nem maga Isten keresett volna meg, és ha nem jelentette volna ki magát nekünk emberi személyként Jézus Krisztusban, abban az emberben, aki elmondhatta: »Aki engem lát, az látta az Atyát.« Jézus Krisztus eljövetele ebbe a világba az a nagy lelkesítő csoda, amely által minden ember, akiknek erre felnyílik a szemük, nyugalmat találnak keresésükben, bolyongásukban és kétségeik között Istenben. Ez a csoda nagyobb és jelentősebb minden más csodánál, amelyet a modern természettudomány felismert az ő világában, mert itt Isten személyként jön velünk szembe. Ekkor múlik a sötét. Krisztus a világ világossága.”⁴⁵

Martin Funk nemcsak életében, hanem igehirdetésében is kifejezésre juttatta, hogy Isten szeretete ott, ahol komolyan veszik és elfogadják, Isten szeretetének viszonzásához és az embertársak őszinte szeretetéhez vezet. „Isten – te – felebarátod” című prédikációjában ezt így fejezte ki:

⁴⁵ Fekete gyűrűsfüzet „Jn 3,16” felirattal.

„Az élő hit nemcsak függőleges irányban hozza rendbe kapcsolatainkat, hanem vízszintes irányban is. Az ember nemcsak Urával, hanem embertársával, testvérével, népének gyermekével kapcsolatban is a helyére kerül. Az Isten-kérdés soha nem oldható meg a testvér, a munkatársal kapcsolatos kérdés nélkül. (...)

Egy gazdag kínai kereskedő megtért Krisztushoz. Amikor megkérdezték, miért tette meg ezt a lépést, így válaszolt: »Láttam, hogy milyen nagy gonddal törődik a misszionárius saját lelkével. Akkor én is aggódni kezdtem.«

1923. május 4-én a jungfraujochi vasúti étteremben 12 svájci hegyi idegenvezető ült. A csodálatos hegyvidék békés csendben nyugodott. A vendégek kényelmesen fogyasztották frissítőjüket. Hirtelen belépett a pincérnő az étterembe, és így kiáltott: »A Mönchsjochnál egy férfi lóg hegymászó kötélen. Mentésérték a felszólítást, befejezték az étkezést, és azon voltak, hogy felszerelésüket rendezzék. Amikor a felszolgálónő újra bejött, és így szólt az egyikükhöz: »A testvéred az, aki ott lóg!« Mintha villámcsapás érte volna a férfiakat. A testvér lóg ott fenn, nem csak egy férfi, a testvér! Tűz lobog a szemükben. A kéz és a láb dupla sebességgel dolgozik. A testvért kell megmenteni. Halld, keresztyén társam, Isten kérdez téged: »Hol a te testvéred?«⁴⁶

Vannak Martin Funk lelki hozzáállásának más alapvonásai is. Egyről még tegyük említést: Az élő reménységről. A halottak napi egyik prédikációjának Funk ezt a címet adta: „A halál legyőzetett”, és a mottója így szól: „Akinek az idő olyan, mint az örökkévalóság, és az örökkévalóság olyan, mint az idő, az minden szenvedéstől szabad.” Prédikációjában majdhogynem felujjong:

„Az apostoli idők után a keresztyéneket három évszázadon keresztül dühödten üldözték, de a reménységük nem hagyta őket megségyenülni. – A Róma közeli katakombákban mintegy 200 000 keresztyén fekszik föld alatti kamrákban. De egyetlen falírás sem olvasható, amely fájdalmat és reménytelenséget árulna el, mint ahogy azt pogány sírokon gyakran találni.

Amikor egykor egy római praetor azzal fenyegette meg az egyik keresztyént, hogy megöleti csökönyössége miatt – így nevezte a hűhűséget –, a keresztyén így válaszolt: »Megtetheged. De azt az életet nem veheted el, amelyben Isten kegyelme folytán már most részem van, és amelynek folytatása az örökkévalóságban lesz.«

⁴⁶ M. Funk: Gott – Du – Dein Nächster. Bremen, évszám nélkül.

A mi korunkban is győzelmeket ünnepel ez a hit. Egy dolgos, rátermett üzletember és gyártulajdonos halálos ágya mellett állok. Tudom, hogy fiatal özvegye nemsokára gyászban áll a ravatal mellett. A haldokló sejtí, hogy három, a felnőttkoron innen lévő gyermeke hamarosan apa nélkül marad. Megkérdelem tőle, kitart-e még a hite. A válaszát sohasem felejem el. Ez volt: »Abszolút!« Ez a győzelem. A halálfélelemnek már nem marad helye.”⁴⁷

Egy másik prédikációjában a „Halottak napjára” így fogalmaz:

„Jézus Krisztus sírja üres. »Feltámadott!«, hangzott a sírból húsvét reggelén. Ez cseng ezerkilencszáz éve boldog emberek szívéből, akik Krisztusban megtalálták megváltásukat.

Indiában bemutattak egy színdarabot Jézus életéről, amelyet mintegy 1500 néző tekintett meg. A téma iránti tiszteletből megkérték a jelenlévőket, hogy tartózkodjanak minden hangos tetszésnyilvánítástól. Avatott csendben tekintették hát meg Jézus születésének, egyedülálló tevékenységének, megragadó szenvedésének és halálának jeleneit. Amikor újra felment a függöny, és láthatóvá vált a kert az üres sírral és a győzelmes Krisztussal, a tömeget nem lehetett már visszatartani. Mint ahogy a visszafojtott vihar, kitört a tetszésnyilvánítás. Később emlékeztették a nézőket adott szavukra, hogy tartózkodnak a hangos tetszésnyilvánítástól. A válasz így szólt: »A síron aratott győzelem felett ujjongtunk!«

Az emberi szív beszélt ezen a helyen, a szenvedéstől és haláltól kinzott szív. Halál feletti győzelmet akar. Jézus Krisztus hozta meg ezt a győzelmet. Megengedhető-e annak, akinek része van ebből a győzelemben, hogy ernyedten elhagyja magát, lehet-e csüggedt a győztes? Nem, sohasem! Ezért tekints hát minden mulandón túl és minden felőrlő szenvedésen túl felfelé. Gyönyörű jövőnk van. »Emeld hát fel tekinteted, és lépj bátran előre! Mesterünk kézen fog, és Urunk velünk jön.« (Aug. Hermann Francke).”⁴⁸

Záró megjegyzések

Dr. F. H. Otto Melle és Martin Funk személyével foglalkoztunk; két olyan férfival, akik a korai magyar metodizmus meghatározó alakjai voltak. Mindkettőjükről csak néhány dolgot mondhattunk el. Némely vonásban nagyon hasonlítottak egymáshoz, sok mindenben alapvetően különböztek

⁴⁷ M. Funk: Für ringende Menschen. 3. füzet. Zwickau, é. n.

⁴⁸ M. Funk: Für ringende Menschen. 4. füzet. Hely és évszám nélkül.

egymástól. Mégis bizonyos vagyok abban, hogy mindketten Dietrich Bonhoefferrel együtt megvallhatták volna, és meg is vallották volna:

„Az vagyok-e valóban, aminek mások mondanak? Vagy csupán az, akinek magam ismerem?... Ma ez, s holnap más? Vagy mindkettő együtt? Képmutató az emberek előtt, s önmagam szemében megvetendő, szármalmas nyavalygó?... Ki vagyok? Magányom kérdése gúnyolódik velem. Legyek akárki, TE ismersz, a tied vagyok, ISTENEM.”⁴⁹

Fordította: Hecker Márton

⁴⁹ Dietrich und Klaus Bonhoeffer: Auf dem Weg zur Freiheit. Berlin, 1947. 16.